

خلاصه مقالات ششمین کنگره

خانواده و سلامت جنسی

The 6th Congress on Family & Sexual Health

۲ الی ۴ دی ماه ۱۳۹۴
تهران - ایوان شمس

ازدواج زود هنگام و آسیب های جسمی و روانی: چشم اندازی اسلامی

رحیم نوبهار^۱

هم طبیعت انسانی و هم حکمت و خرد، به ازدواج به هنگام توصیه می کند. همچنان که تأخیر در ازدواج یا ترک آن، فرصت هایی را از انسان و طی مسیر کمال سلب می کند، ازدواج زود هنگام هم می تواند به سلامت جسمی و روانی دختر و یا پسر آسیب برساند. از این روی، خرد و حکمت بدان توصیه نمی کند. در متون دینی هم بر این مطلب از راه های گوناگون تأکید شده است. ارتباط جنسی صغار، به دلیل جنبه های غیر اخلاقی و آثار سوء جسمی و روانی آن سخت نکوهش شده است. حتی ضمانت اجراهای حقوقی برای پرهیز از آن پیش بینی شده است. همه متون ناظر به زمان ازدواج را باید در چارچوب همین دریافت و رهیافت عقلانی تفسیر و تعبیر کرد. حتی تزویج صغار توسط اولیای آنان، به شرط عدم رابطه جنسی پیش از بلوغ، که در پاره ای از متون دینی تجویز شده است را امروزه نمی توان مبنای عمل قرار داد. متونی که این گونه ازدواج را تجویز می نماید، مربوط به زمانی است که این پدیده همچون عرفی رایج پذیرفته شده بود. مضمون آن روایات را نمی توان به جامعه ای تعمیم داد که در آن ازدواج میان دو نابالغ یا یک بالغ و نابالغ به کلی فاقد اعتبار عقلایی است؛ یا آن که به دلیل پیچیده شدن ساختارهای اجتماعی، چنین ازدواجی نوعاً مفسده انگیز است. به ویژه این که این گونه ازدواج، فرد نابالغ را در معرض بهره کشی جنسی قرار می دهد و عقل و مبانی دینی به لزوم پیشگیری از آن فرمان می دهد. با این حال، برخی روایات به ظاهر به ازدواج در سن نوجوانی توصیه می کند. برابر روایتی که در منابع روایی امامیه، هم از پیامبر (ص) و هم از امام صادق (ع) نقل شده است؛ از سعادت های مرد یکی این است که دخترش در خانه دچار عادت زنانگی نشود (پیش از رسیدن به مرحله عادت زنانگی به خانه شوهر برود). این روایت بر فرض صحت صدور از معصوم (ع)، بیشتر باید همچون خطابی بیانی و مجازی قلمداد شود تا خطابی قانونی و ناظر به بیان استحباب شرعی. گزاره های بیانی را که شمار آنها در متون مقدس، از جمله در حوزه حقوق خانواده، کم نیست، نباید با خطاب های قانونی یکسان انگاشت. نکته اصلی در شماری از خطاب های بیانی، نوعی مبالغه برای تفهیم مطلب به مخاطب است. مثلاً پیامبر (ص) خطاب به بنی عبدالمطلب، که احیاناً چشم آمیدی به دریافت زکات از پیامبر (ص) داشته اند فرموده است: زکات، چرک های دست مردم است. این گفتار پیامبر (ص)، هرگز به معنای ناپاکی و آلودگی زکات نیست؛ بلکه مقصود، برانگیختن حس بی رغبتی و چشم نداشتن به زکات در بنی عبدالمطلب است. به همین ترتیب، وقتی در متون دینی از ازدواج و نکاح به معنای رابطه جنسی پیش از بلوغ به دلایلی از جمله رعایت سلامت جنسی و روانی نهی شده است، ازدواج دختر بدین معنا پیش از رسیدن به عادت زنانگی، نمی تواند مایه خوشبختی دختر و یا پدر و خانواده وی باشد. این بیان نبوی به معنای تلاش برای ازدواج به هنگام و دغدغه مند بودن خانواده ها نسبت به ازدواج و اهمیت آن است. زبان و ادبیات کتاب و سنت، به اعتباری همان زبان انسانی و بشری است. مبالغه مقبول که مصداق گزاف و دروغ گویی نباشد، در کتاب و سنت و از جمله متون ناظر به ازدواج و طلاق هم وجود دارد. از ظرافت های اجتهاد و فقهت، فهم درست همین کنایه ها و اشاره هاست. راه شناخت خطاب های بیانی خوانش آنها در سایه مفاهیم و مضامین دیگر متون و پرهیز از تفسیر انتزاعی آنهاست. اگر به مسأله از چشم اندازی مقاصدی بنگریم، در می یابیم که انبوهی از متون دینی ناظر به ازدواج آشکارا گواهی می دهند که مقصود آرمانی از نهاد ازدواج و خانواده دستیابی به سکون، آرامش و تولید نسل سالم انسانی و تربیت شایسته آنها برای زیست در جامعه ای است که طفل بناست در آن زندگی کند. این مقاصد، نه با ازدواج صغیر دست یافتنی است و نه با ازدواج زود هنگام. لزوم اهتمام به سلامت جسمی و روانی زوجین از یک سو

^۱ دکترای حقوق کیفری و جرم شناسی، عضو هیئت علمی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران

و توجه به پیچیدگی‌ها و دشواری‌های وظایف و مسئولیت‌های همسری و مادری یا پدری از سوی دیگر، هرگز اجازه نمی‌دهد نوجوانی نخواستگی را بدون آموزش‌های کافی و وافیه وارد میدانی نماییم که او به لحاظ جسمی و روانی آمادگی ورود بدان را ندارد. با این حال همچنان که تفسیر و تعبیرهای قانونی از گزاره‌های بیانی گمراه‌کننده است، غفلت از نکات اصلی و جوهر گزاره‌های بیانی نیز به صواب نیست. سعادت قلمداد کردن ازدواج دختر، پیش از رسیدن به عادت زنانگی در هر حال حاوی این پیام است که ازدواج امری خطیر و با اهمیت است و باید در کانون توجه خانواده باشد. همچنان که تعجیل در ازدواج، به دلایل گوناگون از جمله آسیب جنسی و روانی روا نیست، تأخیر ناموجه آن به عذر زودهنگام بودن آن نیز پذیرفتنی نیست.

واژه‌های کلیدی:

ازدواج زودهنگام، سن بلوغ، خطاب بیانی، اسلام.